

Rafał Kazimierz Wilk

"Elements of ethics", Adrian Theodor Peperzak, Stanford 2004 : [recenzja]

Studia Philosophiae Christianae 41/2, 211-214

2005

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

czeństw i narodów: możemy wszystko zrobić, co jesteśmy w stanie uczynić, gdyż granice naszych możliwości wyznacza nasza wiedza – nie mogą stanowić o wartości ludzkiego czynu i o istnieniu człowieka. Aby odpowiedzieć na pytanie o metafizyczne znaczenie czynu ludzkiego, trzeba te pytania umieścić w metafizyce człowieka, a tę w – metafizyce przyrody, którą z kolei trzeba zakorzenić w metafizyce bytu jako bytu. Myślenie „osadzone w bycie” jest myśleniem całościowym, pozwalającym wyjść poza szczegóły. Żyjemy w czasach olbrzymiej wiedzy przyrodniczej, niezwykłych możliwości technicznych i znikomej wiedzy filozoficznej. Uświadomienie sobie tej sytuacji jest pierwszym krokiem w kierunku zachowania istnienia człowieka. Dlatego warto i trzeba myśleć w strukturach bytu.

Jerzy Machnacz

Papieski Wydział Teologiczny, Wrocław

Adrian T. Peperzak, *Elements of Ethics*, Stanford University Press, Stanford, California 2004, ss. 283.

Adrian Teodor Peperzak jest profesorem filozofii na Uniwersytecie Loyoli w Chicago (*The Loyola University*). Urodził się w Jawie (Indonezja) jako obywatel Holandii. Wykształcenie filozoficzne zdobywał w Holandii, ale także na Uniwersytecie w Louvain oraz w Paryżu (Sorbona). Tytuł doktora otrzymał na podstawie rozprawy napisanej pod kierunkiem Paula Ricoeura, zatytułowanej *Le jeune Hegel et la vision morale du monde*, opublikowanej w 1960 (drugie wydanie w 1969).

A. T. Peperzak kontynuował swoją pracę naukową w różnych uniwersytetach, m.in. w Amsterdamie i Utrechcie; gościnnie (jako *visiting professor*) prowadził wykłady na uniwersytecie w Bandung (Indonezja), na Majorce (Hiszpania), w Scuola Normale w Pizie oraz w Istituto Superiore di Filosofia w Neapolu (Włochy), w Uniwersytecie w Nicei (Francja), w Uniwersytecie w Pittsburgu i Bostonie (USA) a obecnie w chicagowskim Uniwersytecie Loyoli. Jego badania ogniskują się wokół filozofii Hegla (napisał na ten temat pięć książek i wiele artykułów) oraz Emmanuela Levinasa (o któ-

rym napisał dwie książki i był redaktorem trzech innych). Publikował też na tematy filozofii religii, etyki i metafizyki.

Jego najnowsza książka jest podręcznikiem wprowadzającym do etyki. Książka napisana przez tak znaczącego filozofa i doświadczonego pedagoga niewątpliwie zasługuje na zauważenie i odnotowanie.

Już sam tytuł wskazuje, iż autor podda analizom tylko niektóre elementy etyki. Pierwsze kroki stawiane w jakiegokolwiek dziedzinie bywają zwykle trudne, dlatego tak ważna jest rola dobrego przewodnika w tym okresie. Zamierzeniem autora stało się napisanie takiego podręcznika, jaki mógłby stanowić jak najlepszy punkt wyjścia dla nowych adeptów filozofii, zatem swoją książkę pomyślał jako swego rodzaju zaproszenie do poszukiwania i do zrozumienia podstawowych zagadnień etycznych.

Omawiana praca składa się z *Wstępu* (*Preface*, ss. IX-XIV), oraz z jedenastu rozdziałów. Dwa pierwsze rozdziały: *Wprowadzenie* (*Introduction*, ss. 1-21) oraz *Od działania do życia* (*From Doing to Living*, ss. 22-55) zostały poświęcone miejscu etyki w historii filozofii ze szczególnym uwzględnieniem czasów obecnych. Znajdują się tu między innymi analizy odnoszące się do stanu „jest” oraz „powinno być”. Autor podkreśla też, iż w naszych czasach wielu naukowców chlubi się tym, że ich badania są „empiryczne” i uważają, że wszystko powinno zostać sprowadzone to tak pojętej prawdy naukowej. Sam jest odmiennego zdania. Twierdzi, iż taka postawa jest wyrazem naukowego dogmatyzmu. Trwanie w przekonaniu, że nie ma innej prawdy jak tylko prawda naukowa, jest nie tylko dogmatyczne, ale już w punkcie wyjścia stanowi samoograniczenie dla badacza. Jak ubogie i nudne musi być życie, świat, historia dla tych, którzy pozostają w takim przekonaniu; tracą przecież wszystko to, co stanowi zadziwienie i przygodę. Scjentyzm wszak blokuje dostęp do prawdy w sztuce, moralności, religii; można wręcz powiedzieć, że postawa taka zniekształca życie ludzkie jako ludzkie.

Rozdział trzeci *Uczucia* (*Affection*, ss. 56-72) oraz czwarty *Dążenia* (*Desires*, ss. 73-97) stanowią swoiste przedłużenia treści poprzedzających je rozdziałów, są bowiem kontynuacją analiz odnoszących się do życia ludzkiego. W rozdziale trzecim autor podejmuje zagadnienie roli sfery uczuciowej w całokształcie życia ludzkiego, zwłaszcza w jego życiu etycznym. Rozdział czwarty zaś przynosi zarys fenomenologii dążeń ludzkich. Peperzak wykazuje słuszność rozróżnienia pomiędzy „Dążeniem” i „dążeniami”. Żadne „dąże-

nia” nie wypełnią człowieka i jako takie, powinny prowadzić do wypełnienia owego jedyne go „Dążenia”.

Rozdział piąty *Odniesienie* (*Correspondence*, ss. 98-120) podejmuje problematykę odpowiedzi dawanej przez człowieka. Odpowiedź jest pewną dynamiczną strukturą istotną dla wszelkich powinności czy też, inaczej mówiąc – normatywności. Niemniej jednak przyjmowana powszechnie definicja powinności nie wyjaśnia wystarczająco różnicy pomiędzy jej utylitarystycznym, estetycznym, prawnym, moralnym, religijnym ujęciem. Dlatego też autor w rozdziale szóstym *Analogia powinności* (*The Analogy of Should* ss. 121-175) pokazuje, w jaki sposób wymiar etyczny obejmuje różne poziomy i sposoby jawienia się powinności, rozpoczynając od stopnia wymagań wegetatywnych, a na moralnych i religijnych kończąc. Owoce jego badań jest jasno zarysowana analogia zachodząca pomiędzy powinnością a bytem, przez co autor przejrzyście ukazuje fundamentalne powiązanie etyki z metafizyką. W ten sposób Peperzak rozprawia się z post-humea’owską i post-kantowską etyką. Rozdział siódmy *Jednostkowość i uniwersalność* (*Unity and Universality*, ss. 176-185) stanowi swego rodzaju podsumowanie dotychczasowych analiz. Peperzak stawia w nim także jedno z podstawowych dla etyki zagadnień, które wyraża się w pytaniu o jednostkową tożsamość i subiektywność każdego człowieka. Natomiast rozdziały: ósmy *Wolność* (*Freedom*, ss. 186-206), dziewiąty *Sumienie* (*Conscience*, ss. 207-232) i dziesiąty *Przedsięwzięcia* (*Adventures*, ss. 233-251) zostały poświęcone zagadnieniom związanym z problematyką wolności człowieka. Autor wykazuje tu między innymi błąd poglądu utrzymującego, iż wolność człowieka wyraża się w arbitralności jego wyboru. Całość kończy rozdział poświęcony religii i taki też nosi tytuł: *Religia* (*Religion*, ss. 252-262). Zgodnie z zamierzeniem autora jest to rozdział krótki. Głównym jego celem było pokazanie, iż autentyczna postawa religijna nie wyklucza zaangażowania się człowieka w sprawy życia codziennego, albowiem poprawne zrozumienie życia doczesnego implikuje obecność Celu ostatecznego człowieka. Bez odniesienia do Boga człowiek nie potrafi poradzić sobie z takimi kwestiami, jak: sprawiedliwość, dobro, znaczenie, myślenie, poczęcie się, miłość, przyjaźń, czy moralność.

Zaprezentowana książka zasługuje na zauważenie i lekturę. Może wszak ona stanowić znakomity materiał wprowadzający w problematykę etyczną. Omawiana praca, zgodnie z zamierzeniem au-

tora wyrażonym w jej tytule, ma dostarczyć jedynie *materiału wstępnego* do dalszych studiów, nie ma zatem ambicji stanowić opracowania wyczerpującego problematykę etyczną. Jeżeli dobrze odczytałam drugie dążenie autora, to był nim zamiar takiego prowadzenia studiującego, aby on sam miał możliwość dokonywania pewnych ocen i podejmowania decyzji. Sytuację taką napotykały np. na stronie 88, gdzie autor pyta o Nieskończoność, świat, człowieczeństwo, śmierć. Czy jedynie zasygnalizowana postawa wobec początkującego adepta jest właściwa, czy nie oczekuje on raczej ukazania jasnych, wyraźnych (nie znaczących przekreślających twórczy dialog) fundamentów? Wydaje się, że fundamenty powinny być stabilne, mocne i wyraźne.

Rafał Kazimierz Wilk

John F. Crosby, *Personalist Papers*, The Catholic University of America Press, Washington D. C. 2004, ss. 274.

John F. Crosby, najpierw uczeń a później przyjaciel Dietricha von Hildebranda, jest profesorem filozofii we Franciszkańskim Uniwersytecie w Steubenville w Ohio. Prowadził także wykłady na Uniwersytecie w Dallas, w Instytucie do spraw Małżeństwa i Rodziny w Rzymie oraz w Międzynarodowej Akademii Filozoficznej w Liechtensteinie. Autor *Prac Personalistycznych* (czy też, tłumacząc bardziej dosłownie, *Referatów Personalistycznych*) jest znany w Polsce chociażby z tej racji, że w 1984 r. wziął udział w międzynarodowym sympozjum filozoficznym poświęconym myśli Karola Wojtyły – Jana Pawła II. Tekst jego wystąpienia zatytułowany: *Karol Wojtyła on the Objectivity and the Subjectivity of Moral Obligation*, został ogłoszony drukiem w pracy zbiorowej, wydanej pod redakcją Władysława Stróżewskiego, zatytułowanej *Servo Veritatis. Materiały sesji naukowej poświęconej myśli Karola Wojtyły – Jana Pawła II. Uniwersytet Jagielloński 16-17 listopada 1984*.

Personalist Papers, stanowią kontynuację tematyki wcześniejszej książki autora *Podmiotowość osoby ludzkiej* (*The Selfhood of the Human Person*, The Catholic University of America Press 1996), a więc